

CZOPF ÁRON¹

A pluralizmus szerepe az új jobboldal gondolkodásában

Absztrakt

A pluralizmus a kortárs politikai gondolkodás egyik divatos kifejezése, ám nem csak a politikában, hanem általában a filozófiában is a pluralista megközelítések visszatérését és a valóság egyetemes magyarázómodelljeinek válságát tapasztaljuk. Szembetűnő, hogy a civil társadalom és a multikulturalizmus pluralitását hangsúlyozó liberálisok mellett megjelent a populista új baloldal pluralizmusa is, valamint ezzel párhuzamosan az új jobboldal „etnopluralizmusa” és politikai pluralizmusa is teret nyert. Jelen tanulmány a posztmodern politika meghatározó tendenciái közül a pluralizmus jelenségét emeli ki, és annak hatását vizsgálja az új jobboldal különböző irányzataiban. E vizsgálódás számos olyan kérdést vet fel, amelyet eddig csak a globalizációkritikus baloldal vagy az emberi jogi univerzalizmus nézőpontjából vetettek fel, miközben a kortárs európai vitákban az új jobboldal szellemi műhelyeiben kidolgozott elképzelések is fontos szerepet játszanak. A posztmodern politika és a globalizáció legfontosabb kérdéseit ritkán mutatják be az új jobboldal szempontjából, így az e kérdésekkel foglalkozó politikaelméleti irodalom egyoldalúnak nevezhető. Bár az etnopluralizmus koncepciója hazánkban is széles körben ismert, az ennek hátterében álló szellemi irányzatok, viták kevésbé ismertek. Vizsgálódásunk célja tehát egyfelől a hiánypótlás, másfelől pedig hozzájárulni az új jobboldal szellemi fejlődés- és hatástörténetének árnyaltabb megközelítéséhez. Ennek jegyében áttekintésünk nem csupán az új jobboldal pluralizmusának elméleti előnyeit mutatja be, hanem annak relativizmusba, nominalizmusba és etnicizmusba hajló túlzásait és tévútjait is kritikai megvilágításba kívánja helyezni.

Kulcsszavak: pluralizmus, globalizációkritika, új jobboldal, etnopluralizmus, posztmodern

¹ Kutató, Századvég Közéleti Tudásközpont Alapítvány Politikai Gondolkodás Kutatóintézet.

A polimitikus gondolkodás reneszánsza

Sokan sokféleképpen értelmezték már, hogy mi történt a filozófiában a második világháború óta. Hogy filozófiai értelemben is cezúráról van szó, azzal kapcsolatban széles körű egyetértés uralkodik. A totalitarizmus tapasztalata megrendítette az evidenciákat, újraírta a filozófia-tankönyveket és hermeneutikai szakadáshoz vezetett. Innentől Auschwitz előtti és utáni művészetéről, teológiáról és filozófiáról kezdtek beszélni, sokan tehát nem is egyszerű cezúraként fogták fel a totalitarizmust, hanem egyfajta „negatív abszolútumként”, amely megrendíti a valóság értelemstruktúráit és mindent relativizál.² Ez a megrendültség leginkább a háború után megerősödő keresztény humanizmusban és az egzisztencializmusban fejeződött ki, de a totalitarizmus filozófiai hatását hiba volna egy-egy irányzatra korlátozni. Általában véve azt látjuk, hogy a világháború után új szellemi légkör alakult ki a filozófia körül, amelyben a valóság átfogó értelmezési modelljei veszítettek vonzerejükből. A hagyományos vitákat mintha elvágták volna. Ennek az átalakulásnak az egyik legfontosabb következménye volt a pluralista gondolkodásmódok elterjedése. A század derekán azok a pluralista gondolkodók érezhették magukat nyeregben, akik eddig is a 19. század idealista és materialista monizmusa ellen küzdöttek, a valóság redukálhatatlan összetettségét hangsúlyozták és a világot a nagy megrázkódtatás előtt is a különbségek ontológiai káoszaként mutatták be.³

A háború utáni filozófiát egyre növekvő mértékben jellemezte a különbségek, a véletlenszerűségek és az értelem korlátai iránti fokozott érzékenység. Miközben a történelem ítélőszékeként értelmezett világháborúból ideológiai értelemben is az amerikanizmus és a kommunizmus került ki győztesen, és Európa nemzeti partikularizmusai fölött a „szövetséges univerzalizmusok” arattak diadalt,⁴ a 20. század második felének filozófiai tendenciái mindinkább aláásták ezt az univerzalista győzelmet, és a valóság minden egyetemes modelljével szemben a töredékeséget, az egyediséget hangsúlyozták. E tekintetben a legkülönbözőbb politikai és filozófiai irányzatok is hasonló irányba tartottak, legyen szó a harmadik világ dekolonizációs törekvéseiről, a felvilágosodás posztmodern kritikájáról vagy a nemzeti partikularizmusról. A nagy narratívákkal szemben táplált bizalmatlanság⁵ általános légköre is az antiuniverzalista irányzatoknak kedvezett.

Európa második világháború utáni szellemi életének legátfogóbb tendenciája a logocentrikus gondolkodás kritikája, amelynek egyes képviselői az életfilozófia,⁶ a dekonstrukció, az ismeretelméleti szkepszis, valamint a polimitikus és politeista gondolkodás változatos szellemi háttere előtt lázadnak fel az univerzalizmu-

² Siefertle 2017a, 79; Metz 1979, 124.

³ A pluralista filozófiák növekvő befolyásával kapcsolatban lásd: Bocheński 1951, 50–51.

⁴ Siefertle 2017b, 88.

⁵ Lyotard 1993, 8.

⁶ Klages 1981, 58.

sok ellen.⁷ Ennek határozott filozófiai programját nyújtja Jan Assmann és Odo Marquard, akik a monoteizmust teszik felelőssé a világ demitologizálásért, remélve, hogy a politeista, illetve polimitikus gondolkodás visszatérése elősegítheti az univerzalista világszemlélet és történelemfelfogás hanyatlását.⁸ Az új jobboldal alapító atyáit is ez a gondolat lelkesítette. Armin Mohler és Alain de Benoist a politeista mítoszok plurális világát állították szembe a zsidó-keresztény monoteizmussal, amely nézetük szerint deszakralizálta a világot és annak immanens „értékközpontjait” romboló indulattal váltotta fel a transzcendencia ígéretével.⁹ Megjegyzendő, hogy az univerzalizmus és a monoteizmus e kritikáiban nem egyszerűen a pogány hitvilág iránti romantikus nosztalgia nyilvánul meg, ennél lényesebb, hogy a politeizmust az emberi létformák sokszínűségének teret adó pluralizmus világnézeti héttereként képzelik el. A polimitikus gondolkodás jelszavát tehát elsősorban a politikaelmélet síkján kell értelmeznünk. Bár a monoteizmus a kereszténységben csak bizonyos megszorításokkal tehető a politikai gondolkodás tárgyává,¹⁰ ha mégis így teszünk, akkor ezzel nem az isteni mivolta, hanem a politika természetére kérdezzük rá. „Az egyisten nem politikai lény” – erősíti meg a pluralisták előfeltevését Julien Freund –, hozzátéve, hogy a politeizmusban valóban „a túlvilág politikai szemlélete” tükröződik. A szerző ugyanakkor azt is fontosnak tartja leszögezni, hogy az emberi célkitűzések és konfliktusok pluralitása nem tehető minden további nélkül vallásfenomenológiai vagy metafizikai alapulvé.¹¹

Ez a visszafogottság az új jobboldal más teoretikusait nem jellemzi (a magát „franciának, gaullistának, európainak és regionalistának” tartó Freund is ehhez az irányzathoz sorolható).¹² Alain de Benoist és Armin Mohler a Biblia „feltékeny Istenét” a rombolás fúriájaként mutatják be. Nézetük szerint a zsidó keresztény monoteizmussal tette a legnagyobb kárt a nyugati világ kultúrkörében. Az új jobboldal alapító teoretikusai a totalitarizmust is az egyistenhit „sivatagi fanatizmusára” vezetik vissza. Számukra a politeizmus jelent mindent: szabadságot, kultúrát, magát az életet. Így a kereszténységet összességében „világrágalmazó elvként” és fenyegetésként értékelik, ebben is Nietzsche követve, aki szerint a monoteizmus az emberi történelem eddigi legnagyobb „veszedelme” volt.¹³ Filozófiai síkon a polimitikus gondolkodás számos – természetesen egymással is vitatkozó – irányzatát a monoteizmussal szembeni állásfoglalás és az univerzális *logosz* elutasítása jellemzi. Ebben a tekintetben nyilvánvaló, hogy az új jobboldal nemcsak kronológiai

⁷ A politeizmus visszatéréséről lásd: Czopf 2023, 154–157.

⁸ Assmann 2003, 19–81; Marquard 2001.

⁹ Benoist 1982, 30; Mohler 1987, 200.

¹⁰ Peterson 2025.

¹¹ Idézi Benoist 1982, 225–226. Vö. Freund 2001, 158.

¹² Freund 2001, 61.

¹³ Kereszténységhez fűződő viszonyát a kétezres években Benoist több vonatkozásban is árnyalja, megvallva a papi hivatás iránti tiszteletét és a *renouveau catholique* több szerzője – elsősorban Péguy és Bernanos – iránti csodálatát. Benoist 2014, 87–88, 97.

értelemben, hanem gondolkodásmódját tekintve is „posztmodern”. A „logosz imperializmusával” (Jacques Derrida) szemben az új jobboldal is a mítoszok plurális világát részesíti előnyben, teljesen figyelmen kívül hagyva azt, hogy a *mítosz* és a *logosz* önkényes szembeállításuk mindkét fogalmat eltorzítja.¹⁴

Az univerzális logosz ellenében zajló bölcseleti offenzíva a klasszikus metafizika nyilvánvaló válsága és a kereszténység háttérbe szorulása mellett a racionalizmus válságáról is árulkodik. Carl Schmitt szerint a mítoszok elburjánzása a politikai racionalizmus válságát jelzi. Bár a polimitikus gondolkodás képviselői az új jobboldalon előszeretettel hivatkoznak Schmitt agonisztikus politikaelméletére és Schmittet – Heidegger és Gehlen¹⁵ mellett – saját univerzalizmussal szembeni lázadásuk előfutárának tartják,¹⁶ maga Schmitt nem üdvözölte minden fenntartás nélkül a mítoszok visszatérését. Az egyik fontos hivatkozási pontként szolgáló tanulmányának végkövetkeztetése szerint a mítoszok irracionális és plurális természete komoly eszmei fenyegetést jelent az államra és a politikai közösség egységét is kikezdheti. Schmitt mindezt *A mítosz politikai elmélete* (1923) című írásában fogalmazta meg a következő szavakkal: „A mítoszok beláthatatlan számának pluralizmusában érvénytelenítik az utolsó, legalább némely maradványában még fennálló együvé tartozásokat is. A politikai teológia számára ez politeizmus, mint-hogy minden mítosz politeista. A mítoszt azonban jelenkori eszmei tendenciaként nem lehet figyelmen kívül hagyni.”¹⁷

Az univerzalizmus és a monoteizmus erősödő pluralista kritikáját ugyanaz a kettősség terheli, mint a mítosz politikai elméletét: ez a gondolkodásmód egyfelől megerősíti az ellentétek, különbségek és a nemzeti partikularizmusok létjogosultságát, másfelől viszont aláássa a politikai közösségek egységét. Könnyen lehet, hogy a politeizmus érvényre juttatása több politikai problémához vezet, mint amennyit megold. Mindenesetre a 20. század második felét jellemző pluralista tendenciákkal kapcsolatban hatványozottan igaz, amit Schmitt a mítoszokról írt: olyan „fenyegetésről” és szellemi kihívásról van szó, amelyet a jelenkor meghatározó eszmei tendenciájaként nem lehet figyelmen kívül hagyni. Szembetűnő, hogy a filozófiai gondolkodás polimitikus fordulata nem pusztán kritikai formát ölt, vagyis nem szorítkozik a monoteizmus lefegyverzésére vagy a felvilágosult racionalizmus válságának feltárására. Képviselői a mítoszt teremtő potenciálnak tartják, amellyel az ember ismét visszaszerezheti önrendelkezését és történelmi alkotóerejét. Molnár Tamás is inkább ezt a „kreatív” aspektust emeli ki: „Az új pogányok nominalisták, elvetnek minden olyan fogalmat és létezőt, amely nem bizonyítottan emberi találmány, úgy vélik, urai a fogalmaknak, amelyeket, szük-

¹⁴ Czopf 2025, 102.

¹⁵ Gehlen 2016.

¹⁶ Különös tekintettel a szerző térelméleti munkáira: Schmitt 2011, 2020, 2022. Áttekintésképpen lásd: Schmitt 2021.

¹⁷ Schmitt 2002a, 185. (A fordítást módosítottam – C. Á.)

ségből, hasznosság vagy politikai megfontolás alapján tetszés szerint alkotnak és rombolnak le.”¹⁸ Az általunk vizsgált jelenségben tehát szemmel láthatóan többféle gondolatáramlat és szellemiség találkozik egymással: az új jobboldal egyszerre posztmodern, posztkeresztény és posztszekuláris – egy szóval újpogány.¹⁹

A „nominalista fordulat”

Már a felvilágosodás korai kritikusai is bírálták a társadalmi valóságtól elszakadó, túlzottan absztrakt racionalista gondolkodást. Ez a bíráló a jobboldali intellektuális hagyomány szinte minden ágában megjelent, és végigkíséri a jobboldali gondolkodás történetét egészen napjainkig. Joseph de Maistre volt az egyik első, aki felhívta a figyelmet arra, hogy a francia forradalom a közhatalom és a politikai közösség kézzelfogható és látható valóságát absztrakciókban oldja fel. *Elmélkedések Franciaországról* (1796) című könyvében többek között ezt is felróta a forradalmároknak: „A köztársaságban a szuverenitás nem olyan kézzelfogható, mint a monarchiában. A köztársaság pusztán jogi személy, nagysága kifejezhetetlen, alkalmazottai a kormány székhelyén kívül senkik”.²⁰ A hatalom republikánus felfogásán túl Maistre az emberiség egyetemes és elvont fogalmára való hivatkozást is bírálta, olyan szavakkal, amelyek később még sokáig visszhangoztak Franciaország jobboldali köreiből: „Az 1795-ös alkotmány, ahogyan az elődei is, az ember számára készült. Márpedig a világban nincs olyan, hogy ember. Életem során talákoztam franciákkal, olaszokkal, oroszokkal stb.; sőt, Montesquieu-nek hála azt is tudom, hogy akár perzsa is lehet valaki. Viszont ami az embert illeti, kijelenthetem, hogy életem során sohasem talákoztam vele. Létezik? Nekem nincs róla tudomásom.”²¹

Ez a gondolat mindmáig fontos hivatkozási pontként szolgál a jobboldali gondolkodásban. Maistre az egyetemes emberiség fogalmának kritikájával arra mutatott rá, hogy az individuum nem önmagában létezik és létezésének feltételeit, jogainak és kötelezettségeinek alapját nem az emberiség elvont univerzalitásából nyeri, hanem abból a tényből, hogy egy társadalom, egy politikai közösség tagja. Ezzel a megjegyzéssel tehát az ellenforradalmár szerző a társadalomtól elvonatkoztatott egyén és a politikai világ pluralitásától elvonatkoztatott emberiség koncepcióját is bírálta. E tekintetben számos radikális értelmezés látott napvilágot. Az emberiség elvont fogalmának bírálatát sokan egy radikális antihumanizmus jelének tartják, míg mások inkább a mondat szélsőségesen redukcionista olvasatát

¹⁸ Molnár 2000, 146–147.

¹⁹ A kereszténységgel folytatott párbeszédre és összeegyeztetési kísérletekre is van példa. Ennek legfontosabb fóruma a francia *Academia Christiana*. Lásd: Benoist–Molnár 2021; Langella 2020; Aubert 2023.

²⁰ Maistre 2020, 156.

²¹ Uo. 117.

kínálják, úgy értelmezve azt, mintha nem az ember társadalomba ágyazottságáról szólna, hanem épp a társadalmi jelenségek szélsőséges egyeditését írná elő. Ez utóbbi értelmezést erősítették azok az új jobboldali szerzők is, akik nominalista látásmódjukból adódóan éppen a Maistre bírálatában rejlő realista intenciót hagyták figyelmen kívül. Jóllehet, ez az egyoldalú értelmezés a francia új jobboldal berkeiben sem élvez feltétlen egyeduralmat, szembetűnő, hogy az ellenfelvilágosodás örökségének antiuniverzalista vonásait emelik ki. Így állítják hadrendbe Maistre fent idézett gondolatát is az emberi jogi univerzalizmussal szemben.²²

Az új jobboldal „nominalista fordulata” nem kapcsolódik szervesen az ellenforradalmi hagyományhoz. Kiindulópontja ráadásul nem is Franciaország volt, hanem Nyugat-Németország, ahol 1945 után a jobboldalnak radikális szellemi megújulásra volt szüksége, hogy ki tudjon lépni a nemzetiszocialista rendszer árnyékából. Az ókonzervatív hagyomány eszmetörténeti ívét már az első világháború lezárta, a két világháború közötti „konzervatív forradalom” irányzataiban a radikális nacionalizmus motívuma már lényegesen nagyobb szerepet játszott, mint a restauráció, a hagyomány vagy a megőrzés gondolata, hiszen a megőrzés a nacionalisták által kárhozottat liberális polgári korszak maradványainak megőrzését jelentette volna.²³ A hagyomány folytonosságának megtörése, amely az 1920-as évek jobboldalában tudatosult, 1945 után csak még nyilvánvalóbbá vált. A konzervativizmus sok jobboldali szerint értelmét veszítette. A német új jobboldal előfutáraként számontartott Armin Mohler ennek megfelelően éles kritikával illette a konzervatívokat: „A háború utáni első évek német konzervativizmusa egy teljes mértékben háziasított konzervativizmus volt, a valóság megragadására immár alkalmatlanná, és teljesen apolitikussá vált; alapjában véve nem volt semmi más, mint egy maréknyi nosztalgia. Megszűnt már a kapcsolat a Harmadik Birodalom előtti korszakkal, amelyben a konzervativizmus utoljára virágzott”. Ebben a helyzetben – írja Mohler – olyan újfajta gondolkodásmódra van szükség, amely nem absztrakciókat erőltet a valóságra, hanem képessé tesz a helyzetfelismerésre, a valóság megragadására és a politikai cselekvésre. A német konzervativizmus 1945 után minderre teljesen alkalmatlan.²⁴ A radikális jobboldali értelmiségiek visszatetszőnek találták az Adenauer-korszak (1949–1963) óvatos reálpolitikáját, elviselhetetlennek tartották a múltfeldolgozás mentális kényszerzubbonyát és az 1960-as évek kulturális tendenciáit is csapásként élték meg. Válaszuk az intellektuális kiútkeresés volt.

²² Lásd: Froidefont 2023.

²³ Mohler–Weißmann 2005; Kondylis 2023, 580–610. Vö. Siefertle 2020. Magyar nyelvű irodalom: Karácsony 2005; Békés 2023; Csejtei 2025.

²⁴ Mohler 1974a, 53.

Az amerikanizmus és a kommunizmus formájában Európára kényszerített „szövetséges univerzalizmusok” jelentették a fő ellenségképet.²⁵ Bár igaz, hogy a radikális jobboldal fő csapásirányát Európa-szerte az antiuniverzalizmus jelölte ki, Németország ebben a tekintetben mindenképpen kiemelkedő példát nyújt. Armin Mohler az 1970-es évek végén jutott arra a következtetésre, hogy a jobboldal szellemi terméketlensége és a politikai gondolkodás apóriája egy „nominalista fordulatot” követel. Ezt az álláspontját első ízben Molnár Tamással folytatott vitájában fejtette ki egy konzervatív találkozón. A fórum annyiban érdekes, hogy a felek, Armin Mohler és Molnár Tamás nem tartották magukat konzervatívnak, hanem mindketten ragaszkodtak a német szellemi életben lejáratott „jobboldali” megjelöléshez. A különbség kettejük között lényegében az, hogy míg Molnár a latin szellemiséget, a katolikus hagyományt és a magyar számkivetettek realizmusát hozta magával, addig Mohler a lelkesedés és a hideg stílus jellegzetes germán ötvözetét képviselte, háta mögött a protestáns hagyománnyal, Nietzschével, a heroikus nihilizmussal és a nácizmusból kiábrándult nemzedék politikai egzisztencializmusával. Mohler erőssége a bibliográfia volt, Molnáré pedig az esszé. Egyértelműen két markánsan eltérő gondolkodási stílus csapott tehát össze. Ám itt pusztán stílusnál vagy érzésvilágnál lényegesen többről van szó, mert Európa szellemi életének minden mélyreható vitájában a latin és a germán szellemiség méri össze erejét. A realista és nominalista iskolák vitájában is ez az ellentét fejeződött ki.

A szóbeli vitát követően Molnár és Mohler a *Criticón* folyóirat hasábjain folytatták a szellemi párbajt. Mohler értelmezése szerint a vita kezdettől fogva az univerzalista és nominalista álláspontok között zajlott, és míg az univerzalista abban hisz, hogy minden egyedi jelenség egy egyetemes rendbe ágyazódik, addig a nominalista úgy gondolja, hogy csak egyedi jelenségek léteznek, és senkinek sincs joga minden létformára rákényszeríteni az univerzális rend keretrendszerét. Egyedül a nominalizmus veszi tudomásul az emberi állapot végességét, és egyedül a nominalista vállalja fel, hogy saját magát képviseli, anélkül, hogy állásfoglalásaihoz az egyetemes rendre, Istenre vagy a természetre kellene hivatkoznia.²⁶ Molnár értelmezése szerint a vita nem az univerzális körül forog, hanem arról szól, hogy a dolgok és intézmények minden történelmi változandóságuk ellenére rendelkeznek-e valamilyen lényegi minőséggel. Így tehát hiba univerzalista-nominalista vitáról beszélni, mert valójában egy realista és egy nominalista álláspont ütközik egymással. Ha elfogadjuk a nominalizmus alapvetését, és kizárólag egyedi jelenségekről veszünk tudomást, akkor ezzel nem a politikai gondolkodás megújításához járulunk hozzá, hanem épp a politika lényegét tagadjuk. A nominalizmussal csupán a valóságosan létező közösségek összeomlásához járulunk hozzá.²⁷

²⁵ A „szövetséges univerzalizmusok” (*die verbündeten Universalismen*) kifejezés jelentőségéről és az univerzalizmus-partikularizmus ellentétéről lásd: Siefert 2017, 88.

²⁶ Mohler 1978, 139–140.

²⁷ Molnár 1978, 135, 138.

Mohler „kiállhatatlannak” nevezte Molnár gondolkodásmódját, amelyet realizmus helyett következetesen univerzalistának minősített. Az univerzalista szerinte mindig a kultúrdandy fensőbbeséges álarcát ölti, miközben attól fél, hogy ha bizonyosodik a nominalizmus igazsága, nem tud majd általános erkölcsi ítéleteket szórni a világra. Molnár állításával ellentétben a nominalizmus nem bontja le a közösséget. Még a nominalizmusban rejlő kritikai és dekonstruktív elem sem öncélú, mivel csupán az absztrakciók lebontására szolgál. Az emberi állapot korlátainak felismerése csak a nominalista fordulat egyik oldalát jelenti. A nominalista fordulat másik része a tényleges emberi lehetőségek felfedezését jelenti. A nominalista látásmód nemcsak ismeretelméleti értéke és őszintesége miatt fontos, hanem elsősorban azért, mert lehetővé teszi az élet közvetlen akarását. Ez pedig elengedhetetlen ahhoz, hogy kilábaljunk a hanyatlásból.²⁸ A nominalista fordulat jelentősége Mohler szerint három pontban foglalható össze: 1) visszaadja az univerzalizmus által egyszínűre festett világ színeit, 2) a valóság káoszával szemben visszaadja az ember formaadó erejét, és 3) visszaadja az emberi állapot méltóságát, azáltal, hogy a világ értelmének keresése helyett ránk hárítja az értelemadás feladatát.²⁹

Ez tehát a „nominalista fordulat” Armin Mohler szerint. Minden univerzalizmus és minden absztrakt értelmezési séma radikális elutasítása, az individuális élet igénylése, ragaszkodás a konkrétéhoz, döntés a meghatározatlan valósággal szemben.³⁰ Mohler a nominalizmussal szemben felhozható legjogosabb érvek ellenére is úgy vélte, hogy ez élesztheti újra a német jobboldal elvesztett politikai és egzisztenciális formaérzékét, ez erősítheti meg identitását. Ebben a hitében nem maradt egyedül, ugyanis vitairatának német nyelvű megjelenését követően Alain de Benoist az általa szerkesztett *Nouvelle École* című folyóiratban adott helyet az írásnak. A „nominalista fordulat” melletti határozott kiállás jeleként a folyóirat teljes száma *A nominalista eszme* címmel jelent meg, sőt, Benoist olyan inspirálónak és meggyőzőnek találta Mohler írását, hogy nem is tartotta fontosnak Molnár Tamás vitairatának és válaszáának közlését.³¹ Ehelyett *Az élettel szembeni magatartás nominalista alapjai* című saját írásával járult hozzá a „nominalista fordulathoz”.³² Ebben az írásban megnyilatkozott Benoist filozófiai vénája, ugyanis Mohlernél sokkal világosabban fogalmazta meg, hogy a nominalizmus hogyan járulhat hozzá a valóság plurálisabb szemléletéhez. Az univerzalizmus-nominalizmus vita Benoist szerint arról szól, hogy a sajátságos ered-e az általánosból, vagy az általános származik a sajátságosból. A nominalista szerint a gondolkodásnak mindig a sajátosból

²⁸ Mohler 1978, 142.

²⁹ Uo. 143–145.

³⁰ A meghatározatlannal szembeni döntés alapában véve egzisztencialista gondolata már 1973-ban megjelent Mohler gondolkodásában, akkor még a fasiszta stílus ismérveként: Mohler 1973. Lásd a szöveg új kiadását: Mohler 2020.

³¹ Mohler 1979.

³² Benoist 1979. Lásd magyarul: Benoist 2002.

kell kiindulnia. Benoist a nominalizmus jelentőségét abban a felismerésben látja, hogy a dolgok, létformák és emberek közötti különbségek nem összegezhettek. „Általánosságban »ember« sincs és »emberiség« sincs, csak egyének vannak. [...] A nominalista számára a különbözőség a világ alapvető ténye.”³³ Ebből az elvi állásfoglalásból világosan kitűnik, hogy minden poszmodern-ellenes polémia dacára az új jobboldallal valójában a posztmodern jobboldal született meg. Azáltal, hogy Mohler és Benoist antiuniverzalista álláspontra helyezkedtek, a valóságot a különbségek káoszaként mutatták be, a régi értéktáblák széttörésére buzdítottak és új azonosulási mintát kínáltak a nacionalizmus válságával küzdő „régiből” számára.

Benoist-nak meggyőződése volt, hogy az új jobboldal egyik legfontosabb feladata leszámolni a régi jobboldal „apakomplexusával”, amely a puccsista Salan tábornok vagy épp de Gaulle kultuszában is megnyilvánulhat, de mindenképpen a gondviselés hagyományos keresztény felfogásából fakad.³⁴ Benoist szerint minden effajta komplexussal szakítva meg kell formálni a „jobboldali kulturális forradalom” szubjektumát: az embert új kezdetként kell felfogni, olyan heroikus szubjektumként, amely saját kezébe veszi a gondviselés munkáját és rendelkezik az önmeghatározás bátorságával.³⁵ Ez a gondolatmenet a „nominalista fordulatot” követően, az 1980-as évek első felében körvonalazódott Benoist írásaiban, amelyek francia és német nyelven is napvilágot láttak s így jelentős hatást gyakoroltak az új jobboldal gondolkodására. Benoist európai pogány reneszánszra irányuló felhívásának középpontjában is az „új kezdet” gondolata áll, amely előtt a nominalizmus tisztítja meg az utat. Az új kezdet óhatatlanul egy kritériumok nélkül elgondolt politikai szubjektum, a pogány megújulás pedig lényegében az univerzalizmussal való szakítást jelenti, láthatjuk tehát, hogy Benoist gondolkodását milyen mélyen átítatta Mohler sajátosan felfogott nominalizmusa.³⁶ Az általa meghirdetett „jobboldali kulturális forradalom” is a nominalista fordulatot juttatja érvényre a kulturális és politikai térben.³⁷ Az apakomplexusok nélküli nominalista embertípus szakít a gondviseléssel és az autoriter állammal. Öntételező heroikus szubjektumként nem támaszkodik az egyetemes történelem, Isten vagy a természet fogalmára, hanem egymagában áll, mint *causa sui*, és ebből fakadóan egészen szabad.³⁸

³³ Benoist 2002, 32.

³⁴ Benoist e metapolitikai alapvetése kapcsán lásd: Czopf 2024a, 162–164.

³⁵ Benoist 1983–84, 1985.

³⁶ Benoist 1982. Az „új kezdet” gondolatának köszönhetőek az új jobboldali gondolkodás marxizáló tendenciái. Lásd: Kaiser 2018.

³⁷ Benoist 2019, 39.

³⁸ A nominalista embertípus mint *causa sui*: Benoist 2002, 50–51. Lásd erre vonatkozóan Molnár Tamás bírálatát, amelyet eredetileg az egzisztencialista emberképpel kapcsolatban fogalmazott meg: Molnár 1968, 34–35, 48, 50, 60–61. Az itt kifejtettek tükrében nem meglepő, hogy Molnár a nominalista fordulatban is felismerte az egzisztencializmus jellemzőit. Molnár megjegyzéséről, miszerint Mohler éket ver a realista és az egzisztencialista konzervatívok közé, vitapartnere emlékezik meg: Mohler 1978, 139. Vö. Benoist 2002, 35, 46.

Benoist nominalizmus iránti kezdeti – a '70-es és '80-as évek fordulójára tehető – lelkesedése azzal magyarázható, hogy ebben a szellemi fordulatban fedezte fel azt a filozófiai segéderőt, amelyre támaszkodva az új jobboldal szembeszállhatott a keresztény és liberális univerzalizmussal. A skolasztika végét jelző nominalizmust és William Ockham filozófiáját a nyugati gondolkodástörténet fontos mozzanatának tartotta, mert, mint fogalmazott, ez jelentette „az európai szellem felszabadulásának kezdetét Arisztotelész és a Szentírás igája alól”.³⁹ A keresztény univerzalizmussal szembe forduló Mohler személynében fontos szövetségesre lett. Mindketten az egzisztencializmus, a heroikus szubjektivizmus, a filozófiai peszsimizmus és a kulturális relativizmus pogány elemeire akartak támaszkodni.⁴⁰ A jobboldali gondolkodás posztmodern és radikális pluralista reformját ugyanazokra az alapokra kívánták helyezni: a késő középkori nominalizmusra, Nietzsche keresztényellenességére,⁴¹ Heidegger politikai ontológiájára, a konzervatív forradalom íróinak hideg, egzisztencialista érzületére (Benn, Jünger, Drieu La Rochelle)⁴² és a társadalomelméleti gondolkodás antropológiai fordulatára (Lévi-Strauss, Gehlen).⁴³ Lényegesen több ez szellemi rokonságnál. Az új jobboldal alapító atyái, Benoist és Mohler szinte már egy intellektuális ikerpár benyomását keltik.

Mohler 2002-ben bekövetkezett halála után tíz évvel francia barátja immár elérkezettnek látta az időt a kritikai számvetésre, elsősorban saját magával és mindazzal, amit *Az élettől szembeni magatartás nominalista alapjai* (1979) című írásában megfogalmazott. Erre szellemi biográfiájában (*Mémoire vive*, 2012) kerített sort, elismerve, hogy nominalista állásfoglalása Armin Mohler hatására történt. Állítása szerint számára kezdettől fogva világos volt, hogy a mohleri fogalomhasználat problematikus, hiszen számos filozófiatörténeti munka tanúsága szerint a nominalizmus jelenti a liberális individualizmus filozófiai gyökerét. Igaz, hogy a nominalizmus szétzúzza az általános, absztrakt fogalmakat, de ezzel együtt olyan egyén feletti kategóriákat is megsemmisít, mint a nemzet, a kultúra vagy a nép. Így „a nominalizmusra való hivatkozás végül tarthatatlannak bizonyult, mert egyúttal meg akartam védeni a népek sokféleségét, és a redukcionizmussal szemben holisztikus nézőpontot felvéve azt az álláspontot akartam képviselni, hogy az egész nem redukálható részeinek összegére.”⁴⁴

A francia új jobboldal alapító teoretikusa 1983-ban még azt állította, hogy Joseph de Maistre a nominalista fordulat hirdetőinek fontos hivatkozási pontja lehet, hiszen híres kijelentése szerint nem ismer embereket, csak franciákat, olaszokat,

³⁹ Benoist 2002, 33.

⁴⁰ Uo. 35.

⁴¹ A kereszténységet mindkét gondolkodó a saját eszmény iránti érzéklet megőző *ressentiment*-nal és a sivatagi fanatizmus univerzalizmusával hozza összefüggésbe *à la* Nietzsche. Lásd: Mohler 1974b, 51.

⁴² Mohler 2020. Vö. Molnár 1978, 135; Molnár 1979.

⁴³ Mohler 1974a, 52; Benoist 1982, 237–238. Vö. Collins 2020, 37–78.

⁴⁴ Benoist 2014, 244–245.

oroszkokat és perzsákat.⁴⁵ A 2012-ben történt számvetés során viszont Benoist is belátta, hogy logikai következetlenség volt így értelmezni Maistre kijelentését, hiszen a nominalizmus alapján azt is állíthatjuk, hogy perzsák, franciák és olaszok sem léteznek.⁴⁶ Ennek fényében igaza volt Molnár Tamásnak, amikor arra figyelmeztetett, hogy súlyos elméleti hiba épp a nominalizmust segítségül hívni a liberális univerzalizmus és individualizmus ellen, mert a nominalizmus valójában nem pluralizmushoz vezet, hanem a politikai közösség fogalmát üresíti ki.⁴⁷ Benoist önkorrekciója arra utal, hogy az új jobboldal gondolkodásának középpontjában egy olyan pluralizmus áll, amely a kultúra és a társadalom organikus felfogását veszi alapul. Miközben Benoist kilépett a nominalizmus árnyékából, vannak arra utaló jelek, hogy a német új jobboldalon továbbra is nagy becsben tartják Armin Mohler „fordulatát”. Mindenképpen erre utal, hogy az új jobboldal egyik legfontosabb orgánumának számító *Verlag Antaios* 2025-ben zsebkönyv formátumban újra kiadta *A nominalista fordulat* című szöveget.⁴⁸ Közel fél évszázad elteltével már a tévesen megválasztott terminológia és a polemikus túlzások ellenére is világosan látszik, hogy a „nominalista fordulatból” mi bizonyult időtállóknak: az új jobboldal megerősítette gondolkodásának antiuniverzalista és pluralista vonásait.

Az etnopluralizmus jelentősége

Az új jobboldal pluralizmusa a nemzetközi jog és a globalizáció kérdésében a leginkább szembevetendő. Ezzel kapcsolatban az új jobboldal legjelentősebb teoretikusai Carl Schmitt politikai tételére és a nagyterek-konceptiójára támaszkodnak – erről az alapról támadva az egyetemes emberi jogok univerzalista doktrínáját.⁴⁹ Ez különösebben nem meglepő, hiszen a nagyterelméletet *Nagyter az univerzalizmus ellen* (1939) című írásában már maga Schmitt is az univerzalizmussal szemben elfoglalt elméleti harcállásként értelmezte.⁵⁰ Schmitt *A politikai fogalma* (1932) című fő művében egyértelművé tette, hogy nézete szerint „a politikai világ pluriverzum, nem univerzum”.⁵¹ Az emberi természetnek a politikai közösség sokfélesége és a világ tagolt szemlélete felel meg, amely leginkább az államok pluralitásában képes testet öltetni. Emellett az új jobboldal globalizmuskritikájának és antiuniverzalizmusának egyik legfontosabb intellektuális forrása Schmitt két másik fontos

⁴⁵ Benoist 2002, 35.

⁴⁶ Benoist 2014, 245.

⁴⁷ Vö. Czopf 2024b, 34–36.

⁴⁸ Mohler 2025.

⁴⁹ Schmitt gondolkodását Benoist a globalizációkritika elméleti fegyvertáráként mutatja be: Benoist 2013.

⁵⁰ Schmitt 2014.

⁵¹ Schmitt 2002a, 36.

műve is: a *Szárazföld és tenger* (1942), illetve *A föld nomosza* (1950) című könyv.⁵² Ezekben a thalasszokratikus atlanti civilizációval ellentétben előtérbe kerülnek a kontinentális, európai hagyományok, a nemzetközi jog tengerek szabadságán alapuló liberális hagyományával szemben pedig egy olyan jog- és politikafelfogás körvonalazódik, amely szerint a jogrend és a politika rendje is csupán a földhöz fűződő szoros viszony keretében értelmezhető. Alain de Benoist és Julien Freund szerint a kontinentális térrendet a korlátokat nem ismerő univerzalista thalasszokráciáktól kell megvédeni. Európát tehát leginkább az angolszász civilizáció örököse, a globalizáció folyamatát gyorsító Egyesült Államok fenyegeti.⁵³ Bár Schmittre általában a globalizáció „pluralista” kritikusaként hivatkoznak, ez a kifejezés félrevezető lehet. Van olyan új jobboldali szerző, aki Schmittet éppen a politikai pluralizmus kíméletlen kritikusaként tartja számon, s nem is ok nélkül.⁵⁴ Elegendő, ha a mitikus gondolkodás bomlasztó hatására gondolunk, amely Schmitt szerint komoly eszmei kihívást és fenyegetést jelent a nemzetállamok számára.

Bizonyos tekintetben az új jobboldal is kihívást állít a nemzetállam klasszikus modelljével szemben. A nacionalizmus válsága⁵⁵ nyomán a jobboldalon a legkülönbözőbb elméleti alternatívák erősödtek meg. Így nyert teret a klasszikus nacionalizmustól lényegesen különböző etnicizmus, a regionalizmus, a neotribalizmus⁵⁶, a páneurópai nacionalizmus⁵⁷ és a jobboldali identitarizmus, amely bizonyos megszorításokkal a baloldali identitáspolitika jobboldali alternatívájának tekinthető.⁵⁸ Alain de Benoist és követői a francia államnemzet-felfogás jegyében semmiképpen sem tekinthetők nacionalistáknak. Az új jobboldal feltűnését a nemzeti identitás válsága segítette elő, illetve az, hogy a társadalmi értékconszenzusok vesztettek integráló erejükből. Az identitarizmus jelensége ebben a tekintetben különösen árulkodó, hiszen pontosan akkor beszélünk legtöbbször önazonosságról, amikor az válságban van. Az etnopluralizmus jellemző új jobboldali elképzelése is a régi nacionalista doktrínával való szakítást jelzi. Amint erre már utaltunk, az új jobboldal a „páneurópai nacionalizmus” és a regionalizmus előtérbe állításával kihívást intéz a nacionalizmushoz, amelyet az „egyformaság ideológiájának” tart.⁵⁹ Az új jobboldal kezdeteit tehát egyértelműen fémjelzik a polimitikus és pluralista gondolkodás „bomlasztó” tendenciái. Alain de Benoist és Pierre-André Taguieff

⁵² Schmitt 2011.

⁵³ Schmitt 2021, 431–440; Benoist–Freund 2019.

⁵⁴ Olyan új jobboldali szerző is akad, aki Schmitt pluralizmuskritikáját tartja fontosnak: Waldstein 1994, 2008. A kérdés megítéléséhez lásd: Schmitt 1972, 2002, 29.

⁵⁵ Az olasz új jobboldal intellektuális fejlődését kifejezetten a nacionalizmus válságának felismerése indította el: Romualdi 1987.

⁵⁶ Az amerikai alternatív jobboldal neotribalizmusának kortárs európai hatásáról lásd: Kiss 2022.

⁵⁷ Ennek eredetéhez lásd: Kaiser 2011; Drieu La Rochelle 2022.

⁵⁸ Vö. Fukuyama 2021.

⁵⁹ Kiss 2024, 44.

differencializmusa,⁶⁰ Alexandr Dugin káosz-ontológián alapuló, Heidegger és Benoist hatását tükröző „negyedik politikai eszméje”,⁶¹ Guillaume Faye etnokratikus neoprimitivizmusa,⁶² valamint a páneurópai identitárius mozgalom gondolkodása is a régi nacionalizmus válságát mutatja. Az új jobboldal a nacionalizmussal szemben az etnicizmus álláspontjára helyezkedik. Főbb vonalaiban Heidegger politikai ontológiáját követve a népfogalmat (*ethnosz*) helyezi gondolkodása középpontjába, és azt tekinti a politikai közösség alapjának.⁶³

Hogy a pluralista tendenciák kezdeti jelentőségét megfelelően föl tudjuk mérni, mindenképpen érdemes részletesen kitérni az etnopluralizmus koncepciójára, amely az univerzalista rasszizmussal való szembefordulás alapmotívuma volt, és a jobboldali globalizációkritika alapjául szolgált. Ebben az elméletben is felfedezhetjük az új jobboldal születését jellemző differencialista és pluralista elemeket. Az etnopluralizmus kifejezést megalkotó Henning Eichberg eredetileg a „szövetséges univerzalizmusok” jegyében németekre kényszerített nyugat- és keletnémet indoktrinációval szemben „pánnémet szeparatizmust” hirdetett, Németország demokratikus „balkanizációjának” jövőképét vázolta fel és a regionális identitások (alemann, fríz, szász stb.) megerősítését szorgalmazta.⁶⁴ Az etnopluralizmus eszméjét, melyet a francia új jobboldal is magáévá tett, ma már a páneurópai új jobboldal egyik legfontosabb eszmei irányzataként tartják számon.⁶⁵ Alain de Benoist, Guillaume Faye és Pierre-André Taguieff fontos szerepet játszott abban, hogy az etnopluralizmus a multikulturalizmussal és a rasszizmussal való együttes szembefordulás doktrínájává vált.

Benoist a különbségek igenlését állította az új jobboldali globalizációkritika középpontjába. Határozottan állást foglalt az univerzalista rasszizmussal szemben, amely meglátása szerint „mindig egy adott kultúrára jellemző normák vagy társadalmi értékek extrapolációjából ered”, és szükségszerűen ellenséges a kultúrák, régiók és etnikai közösségek sokféleségével szemben.⁶⁶ A szerző meglátása szerint „nem annyira a különbségek észlelése szüli a rasszizmust, hanem inkább az identitások szétesésének érzése, amely a patológiás identitások újjáéledéséhez és a faji idegengyűlölet optikájához vezet”.⁶⁷ Benoist a népek és kultúrák pluralitását hangsúlyozza, viszont éles bírálatban részesíti az etnikai keveredést elutasító rasszista elméleteket, és arra is figyelmeztet, hogy a jobboldalnak tartózkodnia kell az etnocentrizmustól: „a rasszizmus sem mentes az univerzalizmustól, és az etnocent-

⁶⁰ Brubaker 2002, 9.

⁶¹ Dugin 2017.

⁶² Faye 2011.

⁶³ E politikai ontológia megítéléséhez lásd: Bourdieu 1999; Karácsony 2022; Sellner-Spatz 2015; Dugin 2018.

⁶⁴ Idézi: Groß-Jaschke-Schönekeš 1990, 297.

⁶⁵ Eichberg 1978; Lichtmesz 2020, 2025.

⁶⁶ Benoist 1992a, 21–22.

⁶⁷ Uo. 37.

rizmus mindig csak egy olyan partikularizmus, amelyet az univerzum méreteire nyújtottak”.⁶⁸ Az etnopluralizmust tehát – sok német új jobboldalival ellentétben – nem a népiség és a népszellem politikai ontológájának általánosításaként fogja fel. Benoist etnopluralizmusában az *ethnosz* helyett a pluralizmusra esik nagyobb hangsúly. Figyelemre méltó módon itt nem az azonosság, hanem éppen a másság kerül előtérbe, vagyis a „különbözéshez való jog”.⁶⁹ Azért is nevezzük az új jobboldalt „posztmodern jobboldalnak”, mert egyértelműen a kulturális relativizmus álláspontjára helyezkedik. A részletkérdéseket számos vita övezi, és az új jobboldalon belül számos további álláspontot azonosíthatnánk, az etnopluralizmus viszont mégis egy viszonylag egységes szellemi tényösszefüggésnek tekinthető. Ennek elemei: az antiuniverzalizmus, a kulturális relativizmus, a különbségek igenlése, a globalizációkritika és az a határozott anti-amerikanizmus, amelynek teoretizálásában Benoist mellett Molnár Tamás is kiemelkedő szerepet játszott.⁷⁰

Az etnopluralizmus nem tekinthető dogmatikus irányzatnak vagy univerzalista ideológiának. Sokszínű és változó irányzatról van szó, amelyben az etnokulturális identitásokhoz, a nemzetállamhoz, az európaisághoz és a globalizációhoz fűződő sokféle viszonyulás érvényesül. Mivel ez a sokféleség és árnyaltság a politikai retorika síkján nehezen jeleníthető meg, az etnopluralizmus a migrációs válság kapcsán érhető módon leegyszerűsödött a homogén nemzetállamok védelmének álláspontjára,⁷¹ amely kezdetben, az 1980-as évek elején kifejezetten idegen volt az új jobboldaltól. Ez a közel fél évszázados múlta visszatekintő irányzat azonban éppen a 2015-ös migrációs válság kapcsán bizonyította metapolitikai jelentőségét, ekkor ugyanis az etnopluralizmus lett a multikulturalizmus alternatívája.⁷² A hatástörténet ezzel nem ért véget: 2024-ben az etnopluralizmus reálpolitikához igazított programja képezte a Németországban nagy vitákat kiváltó *Remigráció* című kezdeményezés elméleti alapját.⁷³ Biztosak lehetünk benne, hogy a globalizáció egyre növekvő kihívásai kapcsán az új jobboldal még hallatni fog magáról. Legyen szó nagytérelméletről vagy etnopluralizmusról, az e fogalmakat övező vitákat és az új jobboldali irányzatok fejlődését nem szabad lezártnak tekintenünk. A francia új jobboldalt jellemző pluralista tendenciák között például új színfoltként jelent meg a „lengyel Spenglerként” emlegetett Feliks Koneczny hatása, s a szerző pluralista civilizációelmélete éppen napjainkban kezd beépülni az új jobboldal eszméi közé.⁷⁴

⁶⁸ Benoist 1992b, 109.

⁶⁹ Benoist 2025.

⁷⁰ Benoist 2017, 184–186; Molnár 2022a, b, 2024.

⁷¹ Vö. Pásztor 2024, 186.

⁷² Kiss 2025.

⁷³ Sellner 2024.

⁷⁴ Koneczny 1962; vö. Dresse 2024.

Az elmúlt évek német- és franciaországi fejleményeit nyomon követve úgy tűnik, hogy az új jobboldal mára Európa egyik legfontosabb szellemi műhelyévé vált. Eszméi továbbra is alakulnak, hatnak és változnak – ami azt jelenti, hogy élnek.

Irodalom

- Assmann, Jan 2003: *Die Mosaische Unterscheidung oder der Preis des Monotheismus*. München–Wien, Carl Hanser Verlag.
- Aubert, Victor 2023: *Academia Christiana, une aventure catholique et enracinée*. Paris, La Nouvelle Librairie.
- Békés, Márton 2023: *Konzervatív forradalom*. Budapest, Kommentár Alapítvány.
- Benoist, Alain de 1979: Fondements nominalistes d'une attitude devant la vie. *Nouvelle École*, 33, 22–30.
- Benoist, Alain de 1982: *Heide sein zu einem neuen Anfang. Die europäische Glaubensalternative*. Tübingen, Grabert.
- Benoist, Alain de 1983–84: *Aus rechter Sicht. Eine kritische Anthologie zeitgenössischer Ideen*. I–II. Tübingen, Grabert.
- Benoist, Alain de 1985: *Kulturrevolution von rechts*. Krefeld, Sinus.
- Benoist, Alain de 1992a: Per una definizione del razzismo. In Benoist, Alain de – Bejin, André – Taguieff, Pierre André: *Razzismo e antirazzismo*. Firenze, La Rocca di Erec, 7–42.
- Benoist, Alain de 1992b: Razzismo e differenze: la forza del pregiudizio. In Benoist, Alain de – Bejin, André – Taguieff, Pierre André: *Razzismo e antirazzismo*. Firenze, La Rocca di Erec, 97–109.
- Benoist, Alain de 2002: Az étellel szembeni magatartás nominalista alapjai. In uő. *Zarathustra nyomában. Példabeszédek a jó európaiakhoz*. Budapest, Europa Authentica, 32–56.
- Benoist, Alain de 2013: *Carl Schmitt today: terrorism, 'just' war, and the state of emergency*. London, Arktos.
- Benoist, Alain de 2014: *Mein Leben. Wege eines Denkens*. Berlin, Junge Freiheit Verlag.
- Benoist, Alain de 2019: *Kulturrevolution von rechts*. Dresden, Jungeuropa Verlag.
- Benoist, Alain de 2025: Alain de Benoist a különbségek jelentőségéről. *Komentár*, 19. évfolyam, 2, 59–69.
- Benoist, Alain de – Freund, Julien 2019: *Il mare contro la terra. Carl Schmitt e la globalizzazione*. Napoli, Diana edizioni.
- Benoist, Alain de – Molnar, Thomas 2021: *L'Éclipse du sacré*. Paris, La Nouvelle Librairie.
- Bocheński, I. M. 1951: *Europäische Philosophie der Gegenwart*. Bern, A. Francke Verlag.
- Bourdieu, Pierre 1999: *Martin Heidegger politikai ontológiája*. Budapest, József Műhely.
- Brubaker, Rogers 2002: Az asszimiláció visszatérése? A bevándorlással kapcsolatos szemlélet megváltozása és ennek következményei Franciaországban, Németországban és az Egyesült Államokban. *Regio*, 13. évfolyam, 1, 3–23.
- Collins, Jacob 2020: *The Anthropological Turn. French Political Thought After 1968*. Philadelphia, University of Pennsylvania Press.

- Czopf, Áron 2023: Az európai értékek alkonya. *Századvég*, 3. évfolyam, 4, 147–163.
- Czopf, Áron 2024a: *Metapolitika*. Budapest, Kommentár Alapítvány.
- Czopf, Áron 2024b: Európa szellemi gyarmatosítása ellen. *Magyar Szemle*, 33. évfolyam, 11–12, 26–36.
- Czopf, Áron 2025: A sötétség ideje. Csejtei Dezső két könyvéről. *Magyar Művészet*, 12. évfolyam, 5, 101–103.
- Csejtei, Dezső 2025: *Hagyomány és forradalom*. Budapest, Kommentár Alapítvány.
- Dresse, Antoine 2024: *La Guerre des civilisations. Introduction à l'oeuvre de Feliks Koneczny*. Paris, La Nouvelle Librairie.
- Drieu la Rochelle, Pierre 2022: *Heimat Europa: Reiseberichte und andere Texte 1931–1942*. Dresden, Jungeuropa.
- Dugin, Alexander 2017: *A negyedik politikai eszme*. Debrecen, Kvintesszencia.
- Dugin, Alexander 2018: *Ethnos and Society*. London, Arktos.
- Eichberg, Henning 1978: *Nationale Identität. Entfremdung und nationale Frage in der Industriegesellschaft*. München–Wien, Langen Müller.
- Faye, Guillaume 2011: *Why We Fight. Manifesto of the European Resistance*. London, Arktos.
- Freund, Julien 2001: *Che cos'è la politica. Essenza, finalità, mezzi*. Roma, Ideazione.
- Froidefont, Marc 2023: *Joseph de Maistre. La nation contre les droits de l'homme*. Paris, La Nouvelle Librairie.
- Fukuyama, Francis 2021: Az identitáspolitika ellen. Az új tribalizmus és a demokrácia válsága. *Replika*, 30. évfolyam, 123, 55–74.
- Gehlen, Arnold 2016: *Moral und Hypermoral. Eine pluralistische Ethik*. Frankfurt am Main, Vittorio Klostermann.
- Größ, Franz – Jaschke, Hans-Gerd – Schöneekäs, Klaus 1990: *Neue Rechte und Rechtsextremismus in Europa Bundesrepublik, Frankreich, Großbritannien*. Wiesbaden, Springer.
- Kaiser, Benedikt 2011: *Eurofaschismus und bürgerliche Dekadenz. Europakonzepcion und Gesellschaftskritik bei Pierre Drieu la Rochelle*. Kiel, Regin-Verlag.
- Kaiser, Benedikt 2018: Marx von rechts? Ausgangspunkte für einen Neubeginn. In Kaiser, Benedikt – Benoist, Alain de – Fusaro, Diego: *Marx von rechts*. Dresden, Jungeuropa Verlag, 13–64.
- Karácsony, András 2005: A konzervatív forradalom utópiája a két háború közötti Németországban. *Századvég*, 10. évfolyam, 35, 69–104.
- Karácsony, András 2022: Polisz – sors – politika. Heidegger vitája Schmitt-tel. In Cs. Kiss, Lajos (szerk.) *Carl Schmitt fogadtatása a társadalomtudományokban*. I. kötet, Budapest, Ludovika Egyetemi Kiadó, 539–552.
- Kiss, Lajos András 2022: Gondolatok Jack Donovan neotribalizmusáról. *Kommentár*, 16. évfolyam, 1, 147–156.
- Kiss, Lajos András 2024: Jobboldali „baloldal” és baloldali „jobboldal” – a teljes zűrzavar kora. *Liget*, 37. évfolyam, 8, 37–69.
- Kiss, Lajos András 2025: Etnopluralizmus versus multikulturalizmus. *Kommentár*, 19. évfolyam, 2, 107–115.
- Klages, Ludwig 1981: *Der Geist als Widersacher der Seele*. Bonn, Bouvier.

- Kondylis, Panajotis 2023: *Konservativismus. Geschichtlicher Gehalt und Untergang*. Berlin, Matthes & Seitz.
- Koneczny, Feliks 1962: *On the Plurality of Civilisations*. London, Polonica Publications.
- Langella, Julien 2017: *Catholiques et identitaires: de la Manif pour tous à la reconquête*. Poitiers, Editions Dominique Martin Morin.
- Lichtmesz, Martin 2020: *Ethnopluralismus. Kritik und Verteidigung*. Schnellroda, Antaios.
- Lichtmesz, Martin 2025: Mi az etnopluralizmus? *Kommentár*, 19. évfolyam, 2, 70–77.
- Liotard, Jean-François 1993: A posztmodern állapot. In Habermas, Jürgen – Lyotard, Jean-François – Rorty, Richard: 1993: *A posztmodern állapot*. Budapest, Századvég, 7–145.
- Maistre, Joseph Marie de 2020: *Elmélkedések*. Budapest, Századvég.
- Marquard, Odo 2001: A politeizmus dicsérete. A mono- és polimitikusságról. In uő. *Az egyetemes történelem és más mesék*. Budapest, Atlantisz, 75–100.
- Metz, Johann Baptist 1979: Ökumene nach Auschwitz. Zum Verhältnis von Christen und Juden in Deutschland. In Kogon, Eugen – Metz, Johann Baptist (szerk.) *Gott nach Auschwitz. Dimensionen des Massenmords am jüdischen Volk*. Freiburg im Breisgau – Basel–Wien, Herder, 121–144.
- Mohler, Armin 1973: *Der faschistische Stil*. Stuttgart, Seewald.
- Mohler, Armin 1974a: Deutscher Konservatismus seit 1945. In Kaltenbrunner, Gerd-Klaus (szerk.) *Die Herausforderung der Konservativen. Absage an Illusionen*. München, Herder, 34–53.
- Mohler, Armin 1974b: *Von rechts gesehen*. Stuttgart, Seewald.
- Mohler, Armin 1978: Die nominalistische Wende. *Criticón*, 47, Mai–Juni, 139–145.
- Mohler, Armin 1979: Le tournant nominaliste. Un essai de clarification. *Nouvelle École*, 33, 13–21.
- Mohler, Armin 1987: Interview mit Armin Mohler. In Leggewie, Claus: *Der Geist steht rechts. Ausflüge in die Denkfabriken der Wende*. Berlin, Rotbuch Verlag, 200–204.
- Mohler, Armin 2020: *Der faschistische Stil*. Schnellroda, Antaios.
- Mohler, Armin 2025: *Die nominalistische Wende. Ein Credo*. Schnellroda, Antaios.
- Mohler, Armin – Weissmann, Karlheinz 2005: *Die konservative Revolution in Deutschland 1918–1932*. Graz, Ares Verlag.
- Molnár, Tamás 2000: *A pogány kísértés*. Szentendre, Kairosz.
- Molnár, Tamás 2022a: *Amerikanológia. Győzhet-e a planetáris modell?* Budapest, MMA Kiadó.
- Molnár, Tamás 2022b: *Európa zárójelben*. Budapest, Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásáért Alapítvány.
- Molnár, Tamás 2024: *Az amerikai életforma – Az ideális állam kritikája*. Budapest, Ludovika.
- Molnar, Thomas 1968: *Sartre. Ideologue of Our Time*. New York, Funk & Wagnalls.
- Molnar, Thomas 1978: Was ist politischer Realismus? *Criticón*, 47, Mai–Juni, 135–138.
- Molnar, Thomas 1979: Political & Literary Fascism: A Conservative Perspective. *The Intercollegiate Review*, 15. évfolyam, 3, 3–17.
- Pásztor, István: Európai identitáriusok. *Kommentár*, 18. évfolyam, 4, 182–190.
- Peterson, Erik 2025: *A monoteizmus mint politikai probléma*. Budapest, Szent István Társulat.
- Romualdi, Adriano 1987: *La destra e la crisi del nazionalismo*. Roma, Settimo Sigillo.
- Schmitt, Carl 1972: Pluralismus als Theorie der Auflösung des Staates. In Nuscheler, Franz – Steffani, Winfried (szerk.) *Pluralismus. Konzeptionen und Kontroversen*. München, Piper, 93–98.

- Schmitt, Carl 2002a: A politikai fogalma. In uő. *A politikai fogalma. Válogatott politika és államelméleti tanulmányok*. Osiris – Pallas Stúdió – Attraktor, Budapest, 5–102.
- Schmitt, Carl 2002b: A mítosz politikai elmélete (1923). In uő. *A politikai fogalma. Válogatott politika- és államelméleti tanulmányok*. Osiris – Pallas Stúdió – Attraktor, Budapest, 177–185.
- Schmitt, Carl 2011: *Der Nomos der Erde im Völkerrecht des Jus Publicum Europaeum*. Berlin, Duncker & Humblot.
- Schmitt, Carl 2014: Großraum gegen Universalismus (1939). In *Positionen und Begriffe im Kampf mit Weimar–Genf–Versailles 1923–1939*. Berlin, Duncker & Humblot, 335–343.
- Schmitt, Carl 2020: *Land und Meer. Eine weltgeschichtliche Betrachtung*. Stuttgart, Klett-Cotta.
- Schmitt, Carl 2021: *Staat, Großraum, Nomos. Arbeiten aus den Jahren 1916–1969*. Berlin, Duncker & Humblot.
- Schmitt, Carl 2022: *Völkerrechtliche Großraumordnung mit Interventionsverbot für raumfremde Mächte*. Berlin, Duncker & Humblot.
- Sellner, Martin 2024: *Remigration. Ein Vorschlag*. Schnellroda, Antaios.
- Sellner, Martin – Spatz, Walter 2015: *Gelassen in den Widerstand*. Schnellroda, Antaios.
- Sieferle, Rolf Peter 2017a: *Finis Germania*. Schnellroda, Antaios.
- Sieferle, Rolf Peter 2017b: *Epochenwechsel. Die Deutschen an der Schwelle zum 21. Jahrhundert*. Berlin, Landtverlag.
- Sieferle, Rolf Peter 2020: *Die Konservative Revolution. Fünf biographische Skizzen*. Berlin, Landtverlag.
- Waldstein, Thor von 1994: Antipluralistisches Denken im Werk Carl Schmitts. In Homann, Heinz-Theo – Quast, Gerhard (szerk.) *Jahrbuch zur Konservativen Revolution*. Köln, Verlag Anneliese Thomas.
- Waldstein, Thor von 2008: *Der Beutewert des Staates. Carl Schmitt und der Pluralismus*. Graz, Ares Verlag.